

Zhytomyr Ivan Franko State University Journal.
Philosophical Sciences. Vol. 1(89)

Вісник Житомирського державного
університету імені Івана Франка.
Філософські науки. Вип. 1(89)

ISSN: 2663-7650

УДК 130.122:133.4:304.4:140.8

DOI 10.35433/PhilosophicalSciences.1(89).2021.128-137

ТЕОРЕТИЧНИЙ ДОСВІД ОСМИСЛЕННЯ ЦІННОСТЕЙ У СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОМУ ВИМІРІ

О. О. Кучерук*

У статті аналізується зарубіжний та вітчизняний теоретико-методологічний досвід осмислення цінностей в соціально-філософському дискурсі. Об'єктом дослідження є проблема цінностей у соціально-філософському вимірі. Предметом дослідження постає розгляд розвитку та трансформації цінностей і ціннісного компоненту світовідчуття в теоретичній традиції зарубіжних мислителів та авангардних розвідках вітчизняних науковців. У соціально-філософській ретроспективі осмислення цінностей доповнюється розглядом понять: "планування реальності" (автор?), "абсолютна повнота буття" (автор?) тощо з урахуванням напрацювань аксіологічних розвідок. В сучасному інформаційному просторі поняття цінність розглядається як одиниця виміру "екзистенційної дійсності". Цінність розглядається як фундаментальна світоглядна підвалина людського буття, в тому числі в умовах сучасних техногенних, екологічних, міграційних тощо викликів.

Також досліджуються шляхи формування ціннісного компоненту світовідчуття в сучасному вітчизняному соціальному просторі, з метою подальшого пошуку механізмів формування нової ціннісної основи соціальної злагоди та компромісу. Здійснено звернення до розгляду стану пострадянської соціальної дійсності в умовах дії радикальних соціально-культурних трансформаційних сценаріїв, коли значна кількість сучасників переживала певний культурний шок. Звернуто увагу на об'єктивні соціально-історичні труднощі, котрі стають на заваді формуванню нової вітчизняної ціннісної моделі поведінки індивіда в умовах соціальної трансформації. Ми указуємо, що сучасні соціальні умови буття потребують розробки, популяризації адекватної системи цінностей в символічному виробництві та обміні для досягнення стану соціальної рівноваги та гармонії.

Стаття є спробою осмислити цінності, ціннісні орієнтири, взірці поведінки на міждисциплінарному рівні з урахуванням всіх тих трансформаційних тенденцій та зрушень, що мають місце в сучасному глобалізованому світі та у вітчизняній соціально-політичній та соціально-культурній реальності.

Ключові слова: символічне виробництво та обмін, цінність, соціальна реальність, трансформація, злагода.

* кандидат філософських наук, викладач Фахового коледжу морського транспорту Національного університету «Одеська морська академія»
e-mail: kucherukoleh@ukr.net
ORCID: 0000-0002-5594-9307

THEORETICAL EXPERIENCE OF UNDERSTANDING VALUES IN THE SOCIO-PHILOSOPHICAL ASPECT

O. A. Kucheruk

The article analyzes foreign and domestic theoretical and methodological experience of understanding values in socio-philosophical discourse. The object of research is the problem of values in the socio-philosophical dimension. The subject of the study is the development and transformation of values and the value component of worldview in the theoretical tradition of foreign thinkers and avant-garde explorations of domestic scientists. In the socio-philosophical retrospective, the understanding of values is supplemented by consideration of the concepts: "planning of reality" (O. Losev), "absolute completeness of being" (M. Lossky), etc., taking into account the achievements of axiological investigations. In the modern information space, the concept of value is considered as a unit of measurement of "existential reality". Value is seen as a fundamental worldview of human existence, including in the context of modern man-made, environmental, migratory, etc., challenges.

The ways of formation of the value component of world outlook in the modern domestic social space are also investigated, with the purpose of further search of mechanisms of formation of a new value basis of social harmony and compromise. An appeal was made to consider the state of post-Soviet social reality in the context of radical socio-cultural transformation scenarios, when a significant number of contemporaries experienced a certain culture shock. Attention is paid to the objective socio-historical difficulties that hinder the formation of a new national value model of individual behavior in terms of social transformation. We point out that modern social conditions of existence require the development, promotion of an adequate system of values in symbolic production and exchange to achieve a state of social balance and harmony.

The article is an attempt to comprehend the values, values, patterns of behavior at the interdisciplinary level, taking into account all the transformational trends and shifts that occur in today's globalized world and in the domestic socio-political and socio-cultural reality.

Key words: Symbolic Production and Exchange, Value, Consciousness, Quality, Transformation, Reality, Consent.

Постановка проблеми.

Дослідження цінностей, їх витоку й ролі в житті сучасників у контексті соціально-філософського аналізу суспільства – це проблема, котра стосується базових підвалин соціально-історичного поступу та становлення будь-якої країни або взагалі людської цивілізації. Не безпідставними будуть припущення, що ціннісні концепти соціокультурного життя, разом з рівнем розвитку матеріально-виробничої сфери, є суттєвими чинниками утворення певного фундаменту та основи соціально-історичної ідентифікації суспільства. Як видається, у ціннісно-світоглядній трансформації закладені чинники та механізми, котрі в змозі, в решті решт, призвести до сутнісного перезавантаження сучасного українського суспільства, його

переходу на якісно новий рівень розвитку, або взагалі до повного зникнення чи навіть знищення донедавна прийнятних, традиційних або панівних світоглядно-орієнтовних уявлень, цінностей чи ідеалів. Прикладом можуть слугувати події новітньої історії України, що заклали у "генератори" трансформаційного переосмислення колишньої радянської системи ціннісних уявлень та суспільних ідеалів, з одного боку, та ролі і місця вітчизняних ціннісних уявлень, переконань у контексті національної ідентичності, з іншого боку, при розвитку та самовиявленні українського суспільства в умовах зміни соціально-політичних орієнтирів й адаптації до викликів Industry 4.

Ступінь наукової розробленості.

Рівень теоретичного освітлення зазначеної тематики об'ємний,

оскільки одне з головних питань філософської думки, в контексті розмислу про політичне, соціальне, культурне буття суспільства, формується з обов'язковим розумінням значущості феномена цінностей, ціннісних орієнтацій при життєствердженні особистості та соціуму. В даній статті ми спираємось на праці класиків та сучасні наукові розвідки, зокрема на дослідження Ф. Ніцше [6], В. Віндельбанда [1], М. Лоського [5], О. Лосєва [4], М. Кагана [3], І. Хояна [9], В. Будза [10] та ін. В них здійснено розгляд людських цінностей та їх впливу на світовідчуття у контексті архітекtonіки діяльності та культури тощо. Також мають значущість статті та монографії таких сучасних вітчизняних науковців, як О. Волков [2], М. Михальченко та О. Шайгородський [7], О. Стасєвська, М. Підлісний та В. Шубін [8], в яких розглядаються напрацювання вітчизняної філософії про цінності, питання трансформації ціннісних аспектів світорозуміння українського суспільства у пострадянську епоху, фактори політичної ціннісної організації та дезорганізації та ін.

Окреслення невирішених питань, порушених у статті. Розвиваючи ідеї вітчизняних вчених О. Шайгородського, М. Михальченко, О. Стасєвської та інших дослідників, у статті здійснюється спроба в міждисциплінарній площині розглянути проблематику цінностей з урахуванням зрушень та тенденцій розвитку сучасного глобального світу, його символічного виробництва й обміну та українського суспільства, що знаходиться в стані тотальної трансформації та формування нової системи ціннісного орієнтування в соціальній реальності, світі.

Метою дослідження є спроба проаналізувати стан теоретичного осмислення ціннісної проблематики в ретроспективному та сучасному

науковому погляді на проблему, виявити та дослідити ціннісні фактори, що мають вагомий вплив на формування і розвиток соціальних моделей поведінки та їх подальшу можливу трансформацію. Також ми прагнемо здійснити пошук регулятивних механізмів та інструментів щодо становлення нового (оновленого) українського суспільства як суспільства соціальної злагоди та конструктивного діалогу. В процесі дослідження мав місце загальнонауковий, критичний, плюральний та соціально-філософський підхід при розгляді указаної проблематики. Безпосередньо застосовувалися методи теоретичного абстрагування та узагальнення, описовий та аналітичний метод. Об'єктом дослідження є проблема цінностей та їх аналіз у соціально-філософському вимірі. Предметом дослідження постає розвиток уявлень про цінності та ціннісні компоненти світовідчуття й соціальної активності особистості в теоретичній традиції зарубіжних мислителів та авангардних розвідках вітчизняних науковців.

Дискусія і результати. Вказана тематика має вагомий рівень наукової актуальності, оскільки пов'язана з глобальними пошуками представниками прогресивної інтелектуальної еліти шляхів та стратегій подолання сьогоdnішніх кризових викликів та тенденцій, зумовлених низкою чинників, насамперед Industry 4 на тлі зменшення ресурсної бази для розвитку цивілізації й екологічних негараздів. Актуальними є питання формування нової ціннісної парадигми постіндустріальної цивілізації з розумінням необхідності пошуку тих напрямків подальшого розвитку, які будуть спроможні призвести до технологічної модернізації соціального життя на основі досягнення світової "соціальної гармонії", інтелектуального апгрейду та максимальної реалізації

духовного потенціалу людства (це можливо розглядати, зокрема, крізь призму вчення про "ноосферу" В. Вернадського та П. Тейяра де Шардена). Дослідження поняття "цінність" у філософсько-історичній ретроспективі, в компаративізмі по відношенню до сучасних аксіологічних аналізів та відкриттях у контексті соціально-філософського аналізу має сприяти зазначеній меті.

Серед сьогоденних проблем, пов'язаних з загальною кризою гуманізму, поширенням відверто нігілістичного соціально-культурного продукту в масовому інформаційному просторі (кінострічки-жахи та бойовики, контр-культурний Інтернет-контент, молодіжна антисоціальна музика та гейм-простір, інфо-простір андеграунду, трешу, трансгресії тощо), руйнації традиційних моральних уявлень та прийнятних норм поведінки (наприклад, дискусій про гендер і трансгендер, право на зміну статі, практику child free) доречно буде звернутися до критики релігії та загальноприйнятних цінностей німецького мислителя Ф. Ніцше. Він вбачав у традиційній релігійній свідомості механізм захисту особистості від зовнішньої сили, міці й могутності природи, суспільного примусу, як певних феноменів, які виникають у внутрішньому уявленні і сприяють формуванню негативного внутрішнього реагування людини у вигляді сумніву та «трепету». У цей момент, як він вважає, людина зрікається здатності ототожнення себе самої з цією зовнішньою силою і формує у внутрішньому плані свого життя більш могутню метафізичну реальність, на яку і проєктує зазначену вище силу. Таким чином, людина не наважується взяти на себе відповідальність за всі пориви власної екзистенції, які пов'язані з самовідчуттям її могутності та неповторності, а пояснення вказаної природи власних тривог, занепокоєння,

подавленості, намагається шукати в релігійному ціннісному світовідчутті, що призводить до "сумніву в єдності особистості" [6: 101]. Як Ф. Ніцше зауважує, релігія відібрала у людини позитивне усвідомлення того, що вищі цінності у вигляді добродетності, людяності, доброзичливості не являють собою апіорну сутність людської істоти, а є актами потойбічного дару, який надійшов до нас зверху. Він виявляє механізми штучного управління вказаним процесом посередництвом інституту священства та зауважує: "Священик домагається, щоб в ньому бачили вищий тип людини, він хоче панувати, - навіть і над тими, у кого в руках реальна влада" [6, с. 102]. Можна зазначити, що пошуки звільнення від цього панування багато в чому сприяли запуску тих соціокультурних імпульсів, що призвели, врешті-решт, до гуманістичного ренесансу та подальшого розмежування меж компетенцій теократії та гуманізму. Роздуми автора "філософії надлюдини", в контексті маніпуляції ціннісними орієнтирами та боротьби за цілісне Я, багато в чому допомагають зрозуміти причини кризових тенденцій у просторі сучасної колективної моралі та суспільного світовідчуття, що впливає на соціальну активність сучасників. Можливість миттєвого доступу до глобальної інформації та її використання сприяють виникненню певного інформативно-лабільного соціального прошарку, здатного формувати в собі більш критичний стиль оцінки реальності, що пропонується та знаходиться іноді на межі загальної недовіри по відношенню до офіційних інформаційних повідомлень (політичних, економічних або релігійних).

Дедалі стає очевидним, що війна та пропаганда насильництва, політичний популізм, споживацьке мислення, моральний релятивізм, інтелектуальна деградація, реалізація принципу "Розділяй і володарюй" тощо є

факторами, які впливають на формування ціннісного світогляду сучасного соціуму в цілому, з одного боку. А з іншого, це багато в чому егоїстично використовується певними фінансовими та соціально-політичними структурами задля глобального управління, і без врахування наслідків для розвитку соціуму як такого.

І якщо раніше в добу більш романтичного (зведеного на вірі) періоду розвитку держав або імперій людина здебільш добровільно віддавала частину своєї свободи у, так би мовити, фонд загальної державної ідеї, то на сьогоднішній день слід констатувати, що скепсис, зневіра, роздратування, цинізм, егоцентризм є тими новітніми ідейними концептами постіндустріальної суспільної свідомості, які провокують якісно інший ціннісно-орієнтовний вимір соціального буття. Можна припустити, що це є певна екзистенційна стратегія індивідуума сучасності, котра скерована на пошук та захист особистого Я, що можливо це й є рух особистості на зустріч до самої себе: через роздратування до гармонії, пошуку свого призначення, своєї цілісності та суті, намагання врешті-решт взяти на себе відповідальність за все те, що відбувається у нашому світі.

Таким чином, Я-переосмислення, котре відчутно заявило про себе в добу Ренесансу та Просвітництва та було спрямовано на руйнування керованих тогочасних світоглядних обмежень, у реаліях сьогодення є новим, поки що достеменно невідчутним вектором руху, що розкриває себе в зазначених вище ідейно-ціннісних концептах "прогресивно-цифрової" або техногенної моралі та прагне віднайти адекватний шлях переосмислення глобальної ціннісної системи уявлень, котра в багатьох спектрах сучасного соціокультурного буття має штучний, лобістський та підконтрольний характер.

Варто нагадати, що один з яскравих представників неокантіанства, представник німецької ідеалістичної філософії В. Віндельбанд зазначав, що людська свобода як свобода свідомого вибору, свобода людської волі – є одна з самих насущних ціннісних проблем, над якою замислювалися найяскравіші філософські уми. Він підмічає, що народним масам притаманна відповідальність за власні дії та їх результати тільки при усвідомленні тих негативних наслідків, які їм безумовно гарантують державні та релігійні інституції, котрі регламентують норми людської поведінки за допомогою юридично-табуйованих обмежень. Людина же з високим рівнем культурного розвитку володіє ще й "логічною та естетичною совістю" [1: 187], і це являє собою набагато більш високу цінність для соціуму, ніж засоби підпорядкування, соціального тиску чи насилля. З внутрішнім сум'яттям та хвилюванням ця особистість буде переживати вихід за норми моральних обмежень, які виникають навіть в її думках та відчуттях. Тому, як зазначає В. Віндельбанд, головне завдання моральної освіти та інститутів соціалізації є пробудження та кристалізація "логічної та естетичної совісті", що є, безумовно, тією високою цінністю, котра стосується якості розвитку вищих внутрішніх ознак індивідуальності – її свідомості та самосвідомості, спроможності до самоконтролю. Не буде перебільшенням констатація того, що сучасна культура приватно-орієнтованого матеріального егоїзму, точніше меркантилізму, багато в чому стає інформаційною перепоною на шляху до формування вичерпної самодостатності та цілісності людського ества. Тому логічним висновком є ідея про необхідність трансформації ціннісної парадигми життя постіндустріального суспільства

в напрямку усвідомлення значущості об'явлення, сформованого століттями релігійно-філософських пошуків – сенс людського буття в якісному перетворенні людської природи, як невпинного духовно-інтелектуального розвитку, реалізації космічних потенціалів індивідууму, побудові нової соціальної реальності на основі запровадження інтелектуально-гуманістичної стратегії подальшого цивілізаційного крокування.

Ще один філософ-ідеаліст, розробник онтологічної теорії цінностей та інтуїтивізму в філософському мисленні М. Лоський вважає, що цінність – це і є буття в контексті здійснення та розкриття повноти буття або в віддаленні від нього: це рух, який концентрує в своєму змісті переживання, що мають різноманітні відтінки емоційно-чутливого сприйняття соціальної реальності та відповідний, в контексті співвідношення понять добра і зла, інформаційний зміст. Він зазначає, що цінність має обов'язкову прив'язку до суб'єкта, але не в системі його особистісно придбаних ціннісних координат, а в сенсі відношення суб'єкта "до Абсолютної повноти буття" [5: 81]. Також М. Лоський зазначає, що цінність постає буттям, яке ніби просочується крізь духовний досвід суб'єкта, через все його життя, в відношенні до Абсолютного та Нетлінного. Він підкреслює, "що таке розуміння цінності не є біологізм" [5: 82] і робить логічний для християнської свідомості висновок про те, що "Абсолютне життя Царства Божого вимагає піднесення над біологічним матеріально-тілесним життям і придбання тілесності духоносної" [5: 82].

Філософ та естетик О. Лосєв зауважує, що все те в людському мисленні, що раніше відносили до філософії ідеалізму, має відношення в першу чергу "до глибини і краси самої

думки" [4: 294]. В умовах, коли наука і технічний прогрес досягли ймовірних можливостей глобального знищення людства, вкрай необхідно замислитися над розумінням подальшого цивілізаційного розвитку: божевілля повинен бути протиставлений розум, тому як мислення – це "життя думки". Високою цінністю такої думки, і, відповідно заснованих на ній дій, є цілісність, об'ємність та всеохватність. Це є той показник, який надає можливість провести демаркацію між розумним та "збитковим відображенням дійсності". Основна ціннісна характеристика такого переконання проявляє себе в можливості перспективного "планування реальності" і тоді воно перетворюється на феномен позитивної творчості, яка призводить до конструктивних практичних результатів, а якщо навпаки, то і до відповідних наслідків у фіналі. Цікавими і дещо пророцькими є думки філософа про ціннісне ставлення до соціальної дійсності молоді, яка не відчувала, на той момент часу своїй долі, лиха та трагедій революції, громадянської війни та світових воєн.

Така молодь схильна до романтичного, мрійливого та дещо поверхневого світосприйняття, але разом с тим, зазначає мислитель, вона здатна сформувати головним чином "правильний світогляд". Тому пріоритетне завдання кожного небайдужого дорослого, наприклад педагога, полягає у формуванні більш тверезого стилю мислення та поведінки замість "безрозсудного техніцизму" [4: 296]. Варто зазначити, що кризові ознаки сучасності, які ознаменували себе ресурсним марнотратством, геополітичним протистоянням і війнами, ствердженням "філософії трати" та споживацтва демонструють собою дещо інший шлях розвитку нашого світу, аніж той, на який сподівався професор О. Лосєв. Це безумовно актуалізує інтелектуальний

пошук у напрямку прогностичної методології розробки ціннісної трансформації сучасного суспільства для його позитивного розвитку не лише у напрямі новітніх матеріалів й технологій.

Розмірковуючи над сучасною теорією цінностей безумовно виникає питання про співвідношенні цінності та істини. Продуктивними в цьому контексті є думки одного з видатних науковців, авторитетного дослідника цінностей М. Кагана. Філософ зазначає, що істина у філософському дискурсі має відношення до двох основних стратегій: буттєвої та пізнавальної. Перша стосується реального відображення змісту буття, а друга належить до вичерпного схоплення дійсності в суб'єкт-об'єктному співвідношенні. Щодо цінності, то вона в першу чергу має справу з конкретним соціокультурним виміром існування, в якому "істину можуть постійно, приносити в жертву тим або іншим цінностям - релігійним, політичним, моральним, естетичним..." [3: 70]. Все це, вважає мислитель, не означає, що істина взагалі не має відношення до ціннісної сфери буття соціуму. Навпаки, істина може являти собою цінність, але може і не являти, і це протиріччя знаменує собою статусний зміст істини, котрий висловлюється значенням «об'єктивна реальність», яка по природі своїй взагалі може перебувати за межами людських можливостей при охопленні цієї реальності. Треба додати, що ці влучні розмірковування автора мають великий рівень соціальної актуальності в сучасному світі. Можна привести як приклад чергове загострення расового питання в США, яке ознаменувало себе сутичками після убивства поліцейським чорношкірого громадянина, мародерством та погромами, смертями невинних людей, або ж радикалізацію громадської думки в нашій країні на тлі гібридної агресії проти України, що виводить дискусійні

питання на рівень фізичного протистояння та безапеляційної агресії опонентів. Інформація, що зводиться до рівня спекулятивно-однобічної трактовки питання несе в собі зміст прихованого ідеологічного штамп, що немає нічого спільного з намаганням наблизитися до істини. В цьому контексті саме прагнення до пошуку істини само собою і має велику соціальну цінність, котра повинна підтримуватися в демократичному суспільстві і мати таку базову соціально-культурну підвалину, як світоглядний плюралізм з, безумовно, трепетним та відповідальним ставленням до законів, свободи та творчого індивідуалізму кожного.

Враховуючи та розвиваючи вище викладене необхідно звернутися до досвіду дослідження природи й значущості для людини і спільноти цінностей в сучасній вітчизняній літературі. Цікавою є колективна монографія "Суспільні цінності населення України в теоретичних і практичних вимірах" [7], в якій М. Михальченко, розмірковуючи над проблемою цінності у соціально-політичній площині зазначає, що поняття "цінність" дуже близьке по значенню до поняття "значущість", що має суб'єктивне відображення в комплексі орієнтирів та мотивацій, котрі виконують регулятивну функцію поведінки особистості. Щодо українського суспільства, яке перебуває в стані перманентної трансформації власного ціннісного базису, дослідник зазначає, що "у період кардинальних змін у суспільстві різко загострюються ціннісні протиріччя" [7: 10]. При цьому, підмічає автор, у державах демократичного табору дуже часто зустрічається співіснування декількох ціннісних соціокультурних платформ, відповідно їх гармонійне або нігілістичне співіснування багато в чому сприяє злагоді та стабілізації або навпаки конфронтації та дестабілізації в

суспільстві. На наш погляд, дослідження досвіду саме конструктивного співіснування потенційно опозиційних ціннісних парадигм у розвинутих суспільствах має великий статус затребуваності в сучасній українській реальності. На жаль, низький рівень політичної культури, а іноді й свідомі апеляція до провокативної риторики призводять, в контексті маніпуляції болісними для нашого суспільства питаннями, до розгойдування ситуації в країні, що в сучасних реаліях несе в собі імпульс потенційної загрози національній безпеці нашої країни.

Як вважає Ю. Шайгородський, процеси ціннісної трансформації, демонтажу старої та панівної донедавна системи ціннісних уявлень багато в чому сприяють міфологізації соціально-політичної свідомості. Міф, в цьому контексті, "залишаючись ірраціональною конструкцією" [7: 232] в умовах загострення соціальних протиріч, економічної, правової, моральної кризи, стає органічним структурним елементом політичної гри та виконує функцію інструментарію для виконання цілком реальних та орієнтованих на прагматичний успіх завдань. Дослідник наводить влучні приклади деяких міфологічних уявлень сучасного українського соціально-політичного простору серед яких є міф, "який значно втратив міць власної конструкції", але продовжує вагомо впливати на реалії нашого сьогодення – це міф про «сформовану партійну систему» [7: 234-235], котра повинна була за допомогою виборчого процесу делегувати в управлінські структури ефективних менеджерів. Насправді велика кількість дрібних партій, котра веде між собою перманентну боротьбу, породжує ситуацію, яка не відповідає сподіванням українського народу, а ті партії, що змогли завладати центральною та місцевою владою дуже часто використовують свій вплив для захисту власних бізнес-інтересів, що

сприяє переносу корпоративних протистоянь у загальнодержавну площину. Безумовно це питання, яке має зміст очікування (сподівання, надії) щодо реалізації програмних положень тих або інших політичних сил і пов'язане з рівнем народної довіри до влади, до демократичних інституцій та демократії взагалі, який на сьогоднішній день, на жаль, має тенденцію до зниження.

Після здобуття Україною незалежності в пострадянському культурно-ціннісному просторі починають реалізовуватися радикальні трансформаційні сценарії. Для більшості населення колишнього СРСР настає період довготривалого культурного потрясіння, яке багато в чому має причину в зміні ціннісних акцентів, в поляризації та протиставленні цінностей, що мали загальне визнання та цінностями, що народжувались духом нового часу. Мова йде в першу чергу про діалектику колективного та індивідуального. Вітчизняні дослідники М. Підлісний та В. Шубін у колективній монографії "Філософія цінностей: історія і сучасність" [8] розкривають культурно-історичні підвалини зазначених процесів. Аналізуючи 60 – ті роки ХХ ст. в історії Радянського Союзу вони зазначають, що це був період стабілізації радянської системи, а як правило стабілізації притаманні централізація влади, економічна стабільність, формування ціннісного поля соціальних стратегій, в якому держава підпорядковує індивідуальне буття колективним цінностям, намагаючись захистити існуючий порядок речей та всіляко концентруючи власні ресурси на підтримці та захисті існуючої системи. Особистість в цій реальності – лише одиниця соціального механізму, яка виконує чітко регламентовану функцію по забезпеченню та розвитку державного організму. У цих умовах

"прагнення до незалежності, самостійності розцінюється як егоїзм, зневага до загальних інтересів, зазіхання на права колективу" [8: 74]. Роки перебудови та 90-ті роки, що відбувалися в умовах національного відродження ґрунтовно похитнули існуючі порядки, на новому рівні соціальної мобільності формувалися прогресивні соціальні інституції та групи, що, з одного боку, вивільняло критичну масу індивідуальної творчої енергії, а з іншого сприяло формуванню широкої соціальної опозиції, що сприймала процес соціально-ієрархічної та ціннісної трансформації як період хаосу, який ознаменувався руйнацією попередньої системи державної стабільності [8: 79].

Треба додати, що подальший розвиток України в умовах становлення демократії ознаменувався накопиченням всіх тих протиріч, які призвели до поширення ідей революції в широких верствах населення, і на сьогоднішній день дуже гострим є питання розробки та втілення в суспільство нової моделі ціннісних уявлень про подальші підвалини позитивного розвитку, лейтмотивом яких буде соціальна консолідація, орієнтація на злагоду та компроміс та на пріоритетний захист індивідуальних прав та свобод особистості. Глобальне поширення інформації, різновекторність ціннісних потоків, в епіцентрі яких перебуває Україна, вимагають вироблення такої системи цінностей, яка б допомогла досягти стану соціальної рівноваги та гармонії. Це, на наш погляд, найгостріше питання українського сьогодення. Це той час коли соціальна дія, яка перебуває в стані лобізму, а в вітчизняному варіанті в стані "надемоційного архілобізму", якщо так можна висловитись, повинна врешті-решт поступитися місцем конструктивно-прагматичному діалогу в суспільстві, аналізу та розробці

антикризових програм на рівні виваженого наукового аналізу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В умовах становлення сучасного постіндустріального (інформаційного) суспільства велику роль відіграє аналіз цінностей, що допомагає крізь зміст теоретичної ретроспективи дослідити умови формування та трансформації ціннісних уявлень на певному історичному етапі. Важливу роль наразі відіграють наукові пошуки в сфері людської екзистенції та свободи, розвідки ідеалістичного та матеріалістичного розуміння природи цінностей, які намагаються осмислити такі феномени, як: "абсолютна повнота буття", "планування реальності", "логічна та естетична совість", "істина", "єдність особистості", "правильне мислення", тощо. Стрижневе значення має дослідження формування вітчизняних ціннісних уявлень, а найбільшу, на наш погляд, значимість у цьому контексті займає проблематика ціннісних трансформацій в пострадянському суспільстві та пошук і реалізація нової української ціннісної парадигми соціального розвитку, що формувалась би з урахуванням всіх тих кризових факторів та тенденцій, які нагально вимагають від нас конструктивної та злагодженої дії на основі наукового аналізу та виваженого підходу.

Проблема цінностей в соціально-філософському просторі, трансформації ціннісних уявлень, моральних норм та взірців, моделей соціального орієнтування та поведінки має серйозну подальшу наукову перспективу. Позаяк стосується фундаментальних підвалин сучасної інформаційної цивілізації в контексті подолання цілої низки її кризових ознак, що пронизують сучасний глобальний світ. У зазначеному контексті актуальними для дослідження є питання, що стосуються

молодіжних ціннісних взірців та ідеалів, світоглядних орієнтувань та практик, розробки та пошуку методів і механізмів подолання сучасних кризових проявів глобального світу, що зможуть знайти або віднайти конструктивну відповідь на виклики сучасної вітчизняної дійсності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виндельбанд В. Избранное: Дух и история. Москва: Юрист, 1995. 687 с.
2. Волков О. Г. Людина в світі абсолютних і відносних цінностей або нігілізму і цинізму, *Філософські обрії*, 2018, 39, 90-103.
3. Каган М. С. *Философская теория ценностей*. Санкт – Петербург: ТОО ТК "Петрополис", 1997. 205 с.
4. Лосев А. Ф. *Дерзание духа*. Москва: Политиздат, 1988. 366 с.
5. Лосский Н. *Ценность и Бытие. Бог и Царство Божие как основа ценностей*. Paris: Ymka press, 1933. 135 с.
6. Ницше Ф. *Воля к власти. Опыт переоценки всех ценностей* [пер. с нем. Е. Герцык и др.]. Москва: Культурная Революция, 2005. 880 с.
7. *Суспільні цінності населення України в теоретичних і практичних вимірах* / Авт. колектив: М. І. Михальченко та ін. Київ: ПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2013. 336 с.
8. *Філософія цінностей: історія і сучасність*. Дніпро: Дніпровський державний університет внутрішніх справ, 2017. 177 с.
9. Hoian I. M. Axiological Aspects of Moral and Legal Decision-Making. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 16, 2019, 66–77. DOI: <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i16.187572>
10. Hoian I. M., & Budz V. P.. Anthropological and Axiological Dimensions of Social Expectations and their Influence on Society's Self-Organization. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 18, 2020, 76–86. DOI:

<https://doi.org/10.15802/ampr.v0i18.221379>

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Vindel'band, V. (1995). *Izbrannoe: Duh i istorija. [Favorites: Spirit and History]* Moskva: Jurist, 1995 (in Russian).
2. Volkov, O. G. (2018). Ljudina v sviti absoljutnih i vidnosnih cinnostej abo nigilizmu i cinizmu [Man in a world of absolute and relative values or nihilism and cynicism]. *Filosofs'ki obrïi*, 39, 90-103 (in Russian).
3. Kagan, M. S. (1997). *Filosofskaja teorija cennostej. [Philosophical theory of values]*. Sankt – Peterburg: TOO TK "Petropolis" (in Russian).
4. Losev, A. F. (1988). *Derzanie duha. [Daring spirit]*. Moskva: Politizdat (in Russian).
5. Losskij, N. (1933). *Cennost' i Bytie. Bog i Carstvo Bozhie kak osnova cennostej. [Value and Being. God and the Kingdom of God as the basis of values]*. Paris: Ymka press, 1933 (in Russian).
6. Nicshe, F. (2005). *Volja k vlasti. Opyt pereocenki vseh cennostej [The will to power. Experience of revaluation of all values]*. [per. s nem. E. Gercyk i dr.]. Moskva: Kul'turnaja Revoljucija, 2005 (in Russian).
7. *Suspil'ni cinnosti naseleennja Ukraïni v teoretichnih i praktichnih vimirah [Avt. kolektiv: M. I. Mihal'chenko ta in] [Social values of the population of Ukraine in theoretical and practical dimensions J]*. (2013). Kyiv: IPIEND (in Ukrainian).
8. *Filosofija cinnostej: istorija i suchasnist' [Philosophy of values: history and modernity]*; M.M. Pidlisnij, V.I. Shubin. Dnipro: Dniprovsk'ij derzhavnij (in Ukrainian).
9. Hoian, I. M. (2019). Axiological Aspects of Moral and Legal Decision-Making. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 16, 66–77. DOI: <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i16.187572>
10. Hoian, I. M., & Budz, V. P. (2020). Anthropological and Axiological Dimensions of Social Expectations and their Influence on Society's Self-Organization. [] *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 18, 76–86. DOI: <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i18.221379>

Receive: March 19, 2021

Accepted: May 11, 2021